

The Guardian

Како и где треба да помогнемо изградњу демократије? Пре свега, погледајмо чињенице.

Шта бисте више волели да имате у суседству, демократију или диктатуру? Демократију, зар не? Уколико се заиста ради о изворној либерал-демократији, онда је она боља и за људе који живе у њој и за суседе. Па онда, што не промовисати идеју демократије у суседним земљама? Или мислите да имамо обавезу једино према сународницима и интересе само у оквиру државних граница? Уколико сматрате да је апсолутно неважно да ли вође других земаља угњетавају, муче, трују и убијају политичке противнике или етничке и религијске групе у оквиру граница своје државе, онда није потребно да читате даље. Уштедећете који минут драгоценог времена. Пријатан Вам дан.

Шта, још увек сте овде? Хајде да онда поставимо право питање: како помоћи изградњу демократије? Већ знамо који је начин погрешан: Ирак. Али шта је исправно? Која су средства унапређивања и помагања демократије делотворна и оправдана? Написано је много књига о томе шта је потребно за војну интервенцију, али нема готово ниједне о томе како градити демократију.

Ово питање је отворено поводом контроверзе око улоге западног новца у украјинској „наранџастој револуцији“, али сеже много даље. Бушова администрација је „демократизацију Блиског Истока“ ставила на сам врх спољнополитичких приоритета за следеће четири године. Да ли смо и ми за циљеве које Вашингтон жели да постигне али нам само сметају средства која он притом користи?

Покушајмо, за почетак ове важне дебате, да изложимо неколико базичних принципа:

1. Унапређивање демократије (никако) не може бити оправдање за рат. Значи - рат у Ираку је био грешка. Можда би и био оправдан, бар по мом мишљењу, да је Садам Хусеин чинио геноцид у тренутку кад смо ми кренули у рат, или да је стварно био на ивици да употреби нуклеарно оружје - али ничег од тога није било па тако рат није био оправдан. А ако као главно оправдање за рат будемо користили унапређење демократије ризикујемо блаћење те исте демократије.

2. Шпијуни напоље! Мислили ви да су тајне службе неминовно зло у овом опасном свету или не, оне у сваком случају не би требале да имају ништа са пружањем подршке борцима за демократију у другим земљама. Умешаност ЦИА за дисиденте зна да буде – некад и буквално – "пољубац смрти". А противници бораца за демократију највише воле „чистке шпијуна“.

3. Максимална транспарентност. Они који дају новац будућим демократама у недемократским државама често не воле да откривају одакле новац долази и коме је тачно отишао: можда зато што се стиде извора новца (чиме се поново отвара питање „шпијуна“); можда је извор, с друге стране, апсолутно вредан уважавања, али жели да остане анониман (као што то желе неки старомодни милионери); или, што је највероватније, можда страхују да би откривање коме је новац отишао могло да угрози слободу, или чак и живот оног ко га је примио. И када се узме све то у обзир, финансијери би ипак требали да открију што више и то што раније могу.

На пример: последњих година хладног рата учествовао сам, заједно са социологом Ралфом Дарендорфом, историчарем Франсоа Фиреом, шведским писцем Пер Вагбергом и другима, у хуманитарној акцији која је подржавала издаваштво, и самиздат књиге и часописе, у централној и Источној Европи. Током те акције увек су биле јасно назначене све западне фондације које су финансирале пројекте. Кадгод то не би доводило примаоца помоћи у опасност, захтевали смо да се на публикацији истакне ко ју је подржао. Накнадно смо у књизи под насловом *Слобода за издаваштво, издаваштво за слободу* објавили читаву причу,

укључујући и делове које раније нисмо смели да откријемо. Данас, уз мало труда, можете пронаћи листу свих Украјинских NGO које је подржавао American National Endowment for Democracy

и Сор

о
с

ева фондација у Кијеву. Међутим, навика да се ствари држе у тајности само је део проблема; други део је у томе што има јако пуно донора, али и корисника тих донација. Стварно бих волео да прочитам једну упоредну, прегледну, независну студију о токовима финансирања у Украјини. Али у њој би се морала обратити пажња на обе стране – и руску и западну. А ни руска страна не објављује претерано много извештаја.

1. Контекст је пресудан. Много тога зависи од врсте режима са којим имате посла. Оно што би било сасвим оправдано учинити против Хитлера никако не може да се

примени на Салвадора Аљендеа . Свргавање Милошевића у Србији није исто што и свргавање Мосадека у Ирану. За очекивање је да се са напретком од десних диктатура до пуних либерал-демократија мењају и правила. На пример: у већини западних демократија, укључујући и САД, финансирање политичких партија и кампања из иностранства или је забрањено или је прилично ограничено. (Британија ће можда бити изузетак – о исходу нашег референдума о европском уставу највероватније ће одлучити један глас, и то човека који уопште и није ту, глас аустралијског Американца, Руперта Мардока).

Данас се демократија убрзано изграђује у земљама које су „негде на средини“, земљама квази-ауторитарних и квази-демократских режима (у Јужној Америци они су познати под називом демократура). Гангстерска пракса уцењивања, застрашивања и диригованих медија који су у поседу различитих олигарха, важна је колико и формални инструменти државе. У оваквој сивој зони тешко је поставити јасна правила игре, али почетна тачка би могла да буде:

1. Сразмера - како у случајевима оправдавања хуманитране интервенције аргументима „праведног рата“, тако и у случајевима помагања демократије. Али где је права мера? US стејт департмент је објавио податак да је за Украјину издвојио 65 милиона долара у последње две године. Значајна средства су слале и друге владе и независни донатори. Испред себе имам Соросев извештај из октобра 2004. о финансирању у Украјини. У њему стоји да је Сорос невладином сектору, за “пројекте везане за изборе”, приложио 1.201.904 долара. Донатори тврде да новац није ишао директно опозицији, већ је коришћен за изградњу услова за слободне и фер изборе. То би требало пажљиво испитати.

Такође, чују се тврдње да је влада Украјине преко Русије добила око 200 милиона долара. Модерни избори се добијају или губе захваљујући телевизији, а већина канала је била врло приклоњена Влади. Колико треба уложити да би игра била равноправна?

1. Подршка, а не производња. Изградња демократије би требало да буде охрабривање људи који желе саму демократију – а не доларе. Често демократију желе управо они који је најмање имају. Компаративни подаци говоре да људи из арапских земаља имају више ентузијазма за демократију од нас самих. Али јасно је да нећемо постићи оно што желимо уколико само упумпавамо велике суме новца на подручја са мало локалне иницијативе. Пољска Солидарност је била потпуно аутентичан, домаћи покрет који је тек накнадно почео да добија западну помоћ. Међутим, изгледа да су неке врло значајне источноевропске иницијативе почеле супротно. Један мој пријатељ из Источне Европе је то горко прокоментарисао: „Сањали смо о цивилном друштву, а добили смо невладине организације“. У арапским

Питање од 65 милиона долара

Пише: Тимоти Гартон Еш
четвртак, 16 децембар 2004 01:07

земљама ће бити још значајније на прави начин оценити које су иницијативе заиста аутентичне и домаће.

Ово је, понављам, само први покушај да се грубо назначе првих неколико принципа. Пре него што кренемо даље, потребно нам је још чињеница. „Чињенице су субверзивне“ рекао је велики амерички новинар IF Stone - али могу да подрију и саме теорије завере.

У међувремену морамо сачувати осећај за однос ствари које нас окружују. Прошле недеље су аустралијски лекари са сигурношћу утврдили да је учињен покушај да се отрује украјински кандидат опозиције, Виктор Јушченко. А свако ко мисли да постоји било каква морална једнакост између финансирања предизборних анкета и тровања политичког противника требало би добро да се запита да ли је са њим све у реду.

Превод: Гордан Велев